

FOTO: PAVEL HEJNÝ

Martin Rajniš

Český architekt a urbanista. Narodil se 16. května 1944 v Praze, vystudoval architekturu na pražské ČVUT i na AVU. V 60. letech prošel libereckou školkou architektury SIAL, kde se učil od Karla Hubáčka a Miroslava Masáka.

Je spoluzakladatelem České komory architektů, spoluautorem obchodního domu Máj na Národní třídě v Praze nebo přestavby Nového Smíchova. Od Václava Havla převzal v roce 1993 profesorský titul a s Jakubem Ciglerem vedl ateliér architektury na VŠUP v Praze. V letech 1996–2000 přerušil kariéru a cestoval po světě. Když se vrátil, založil HAMR – Huť architektury Martina Rajniše, kterou nyní vede spolu s Tomášem Kosnarem a Davidem Kubíkem.

Mezi jejich realizace patří vedle řady rodinných domů například Poštovna na Sněžce, rozhledny Doubravka, Bára či Máminka nebo vzduchodol Gulliver v pražském centru DOX. Svou práci shrnul v nové monografii Huť architektury Martina Rajniše, jež v červenci vyšla v nakladatelství Kant.

V roce 2034 zemřu, říká zenový mnich architektury

Klára Āikarová
publicistka

Stavby Martina Rajniše se vrací k přírodě a k samotné podstatě architektury. Architekt Poštovny na Sněžce, Gullivera v pražském Doxu či několika rozhleden Martin Rajniš jejím hledání zasvětil celý život. S Deníkem N se u příležitosti vydání monografie shrnující jeho celoživotní dílo podělil nejen o svérázné názory na současné stavby, ale také o svůj pohled na smrt, svobodu, válku, ženy nebo meditaci. „Mám v hlavě stovky projektů. Je to, jako by mi v mozku létali motýli. Potřebuju je chytit a zvolna dostat na papír.“

V knize Pětadvacet tisíc dnů vzpomínek jste před sedmi lety napsal, že jste si stanovil datum své smrti na rok 2034. Pořád s tím počítáte?

Ano. Vzhledem k tomu, co všechno se mi s výjimkou mozku a pravé ruky rozpadá, je to pro mě přijatelné. Mám na to i spočítané peníze. Prodal jsem akcie a dostal jsem za ně dlouhopisy na dvacet let. Poslední z nich bude zaplacen v roce 2034. Ale pořád intenzivně pracuju a solidně vydělávám. Smrt pro mě není nic morbidního. V roce 1994 jsem byl se studenty v In-

dii a Pavel Štecha, můj životní kamarád, se kterým jsem sdílel jeden stan, mi říkal, ať se jdu podívat ven. Spali jsme vysoko v horách u jednoho ze tří pramenů Gangy a na břehu byl pohřeb. Všichni tam ale byli veselí. Nechápu, proč se tady všichni smrti bojí. Není proč bát se něčeho, co přijde s naprostou jistotou. Stárí je choroba se stoprocentní úmrtností, tak proč z toho dělat vědu. Poslední roky života ale bývají pekelné. Zažil jsem to se svým otcem, musel jsem mu doma za velké peníze vytvořit špitál. A tohle já zažít nechci.

Co byste ještě chtěl zažít?

Všecko, doslova. Chci vidět spoustu věcí, ale hlavně chci ještě spoustu věcí nakreslit. Mám v hlavě stovky projektů a potřebuju, aby se z ní zvolna dostaly ven. Teď jsem udělal plovoucí bar na malé jezírko u barokního zámku. Je to projekt číslo 2722. Sedl jsem si a tři dny jsem kreslil. Jak říkají pradleny, z jedné vody hup na plot. Je fakt, že už toho nemůžu moc nabídnout mladým holkám, kromě peněz, slávy a dobrého pelišku. Můžeme vzít letadlo jako v Pretty Woman a odletět někam na operu. Ale stejně tak můžeme dojít pěšky na dobrou operu v Praze. Vě-

řím v kouzlo žen a v jejich budoucnost. Aby byl svět konečně mírumilovný, je třeba, aby vládu převzaly ženský. Musejí chlapy dostat na kolena. Tak jako na nich klečeli Japonci a Němci, je teď třeba dostat na kolena Rusy a Čiňany. Ale potřebuje to čas. Koukněte se, kolik studentek je teď na vysokých školách. Někde jsou to i skoro tři čtvrtiny. To se samozřejmě jednou promítne.

V čem podle vás spočívá tato spící síla žen?

Ženy mají daleko lepší způsob myšlení než muži, neustále v sobě totiž vedou vnitřní dialog. Český filozof Milan Machovec mluví ve své knize Smysl lidské existence o nejvyšší míře porozumění mezi lidmi v situaci, kdy spolu dvě lidské bytosti vedou v tichu dialog, který je posunuje dál. Nej kvalitnější dialog, který můžeme vést, je dialog „já“ s „nejá“. Dialogem sama se sebou se posunujete dál. Věřím také v naprostou sílu vědomí, jak ji popsal Ivan Klíma v knize Svět jako vědomí a nic. Lidské vědomí má největší oporu v architektuře, promítá se do ní a architektura s námi potom vede dialog. Architektura je naše „nejjá“. Je to klidná opora, krása, kterou projíždíte

očíma a objevujete v ní spoustu tvarů.

V minulosti jste se několikrát vyjádřil, že nevíte, co to ta architektura vlastně je a jak byste ji definoval. Už jste na to přišel?

Nechci dělat definitivní výrok, co je architektura. Zvolna se k tomu propracovávám a teď mi připadá, že jsem už relativně blízko. Architektura je náš nejlepší přítel. Pes taky, samozřejmě. Ale architektura nám podobně jako pes poskytuje ochranu, rámec našeho vědomí. Poskytuje nám co-sí, o co se můžu s jistotou opřít. Ale nesmí nás odrazovat, nesmí být udělaná ošklivým způsobem, jakým ji dělali bolševici. Funkcionalistická architektura je místy geniální, když to vezme do ruky Mies van der Rohe. Ale v rukou blbějch inženýrů je z toho rázem panelák, betonová poušť. Jsme obklopeni sračkami. Já jsem si vybral pro život místo, kde na ně našťestí ani nedohlídnu. Co mě naprosto vyvádí z rovnováhy, ale je, že lidi si na ten hnus zvykli a začali ho mít rádi. To je stejná tragédie, jako když po celoživotních útrapách propouštějí vězně z gulagu a on říká „radši mě tu nechte, já už nic jiného nemám“.

Proč je současná architektura v krizi?

Vezměte si tři půdorysy: prasečák v Leitech, koncentrák v Dachau a sídliště Červený vrch. Jsou prakticky stejné. To je to, co zbylo po náletu debilů na funkcionalismus. Je to nebezpečné, protože to není udělané citem, ale rozumem. Způsobem, jakým vedete válečnou výrobu. Všechny nažene do jednoho chumlu, tvrdě jim velíte a za týden vyrobíte milion granátů. Ale co s nimi uděláte? Nabijete je do kanonů a strčilíte po druhých. Tohle je obraz obrovské katastrofy první a druhé světové války, která srazila architekturu v Evropě na kolena. Co vzniklo potom, byly samé ohavnosti. Lidé přestali mít architekturu rádi a já se jim nevidím. Odrátili se od svého nejspolehlivějšího přítele, svého ochránce, mámy a milenky. A my se snažíme vrátit architekturu zpátky tam, kde musí být - tam, kde byla tisíce let v dějinách.

Vidíte v současné architektuře i nějaké světlé momenty?

Je jich málo. Dobré architektury je, jako když posypete koláč drobením. Nejsem pesimista, zlepšuje se to, ale zároveň se vynořují nové a nové hrůzy. Řada domů po celém světě se dělá hnusně, ale lidé si to neuvědomují.

Co to znamená hnusně?

Znáte pár ošklivých lidí? Jak je popíšete? **Není to subjektivní? Někomu by se třeba oškliví nezdáli...**

Není to subjektivní. Nerelativizujte to, to vede jen k totálnímu zmatku. Musíte určit, co je krásné a co ošklivé. Nemůže to ale určit každý.

Kdo tedy?

Ti, kteří to dělají dlouho a už něco předvedli. Ti, kteří udělali věci, o kterých druzí lidé říkají, že jsou hezké. Ale nepoužili k tomu ubožácké finty, jako jsou balustrády, obloučky a podobné věci. Nebudu skromný, ano, mluvím i o sobě. Já to prostě poznám. Poznám chytrý lidi a poznám krásný domy. Poznám hloupý lidi a poznám ošklivé domy. Je potřeba intenzivně přemýšlet o budoucnosti světa. Ne bolševicky, ne nábožensky, ne nacisticky, ne putinovsky, ale o budoucnosti světa, kterež je zbavené příšernosti.

Co ještě považujete za příšernosti?

Je toho hodně. Třeba taková obecná škola - já jsem v ní strašně trpěl, učitelů jsem se bál. Ale máma byla chytrá, zašla za doktorem, aby mi napsal, že mám nakažlivou vyrážku a nemůžu do školy. Měsíce jsem byl s ní na horách a vyhovovalo mi to. Do školy jsem chodil jako do kriminálu. Učitelé pro mě byli nepřátelé, ubožáci a blbci, zlí neřádi, který tejrj děti. Školy, kriminály, policie, většina úředníků, spousta politiků, vojáci... to jsou pro mě nepříjemní lidi. Svině, který mají moc.

Mluvíme tady o potřebě svobody. Jak by se měla propisovat do architektury?

Svoboda v architektuře? Nechám rozum, aby se po papíře sám rozběhl. To, co umí computer, umím já taky. Baví mě kreslit stromy, šrafovat vodu... a pak nechávám ty čmáranice vyzzrát. Nejennější věci na světě jsou totiž vzduchoprázdná a chaos, z těch vzniká celý vesmír. Ze vzduchoprázdná vznikl velký třesk a tohle je takový malý třesk v mém podání, kdy vzduchoprázdná je ten bílý papír. Namaluju tady něco, támhle něco a vzniká svobodný plán. Jsem celožítnově vytřénovaný mit 3D prostorovou představu v hlavě. S ní si chvíli hraju, ale je vrtošivá. Objevuje se a mizí, takže si musím v jistém okamžiku sednout k papíru a chytám ji. Je to jako chytat motýla. Ne kolibríka, ani mouchu. Motýl třepotá křídly a má nepravidelný let, je

FOTO: ANDREA THIEL LHOTÁKOVÁ

1

FOTO: ANDREA THIEL LHOTÁKOVÁ

2

FOTO: ALEŠ JUNGMAAN

3

FOTO: ALEŠ JUNGMAAN

4

FOTO: ALEŠ JUNGMAAN

5

- 1 Poštovna na Sněžce.
- 2 Správa lesů města Písku.
- 3 Loď Gulliver v pražském Doxu.
- 4 Včelín v pražské Hostivaři.
- 5 Golf Resort Kácov.

čet kilometrů daleko zemi posetou stovkami milionů koleček rostliny zvané paja brava. Fascinuje mě na ní podobnost jednotlivých kousků, které vytvářejí větší celek. Je to nádherná, velmi odolná rostlina. To všechno jsou vlastnosti, které by měla mít i architektura - měla by být jednoduchá, a přitom krásná; odolná, a přitom dobře výrobitelná; za přijatelné peníze, a přitom na ní nesmí být ani stopa šetření.

Když se procházíte venku a vidíte nějaké pěkné místo, napadá vás hned, co a jak byste tam postavil?

Když vidím nějaké hezké místo, hned mě napadne několik konceptů, úplně se rojí. Když je místo ošklivé, jdu pryč. Na ošklivá místa neděláme, to nemá cenu. Když máte krásný kus přírody, máte architektonickou práci víc než způlky hotovou. A pak přichází ta nejtěžší část - nezkatit to, neublížit mu, jet mu po srsti. Je to těžké, ale jde to a výsledek je pak nádherný. Naše práce vzhlíží do budoucna, přemýšlíme o architektuře z úplně jiné strany a je těžké zařadit nás do nějakých uměnovědných kategorií.

Pracujete především se dřevem a ve vašich stavbách se často opakuje motiv hráně. Jak jste k němu dospěl?

Byl jsem posedlý představou, jak udělat barák úplně primitivně tak, aby to uměl prakticky každý, z něčeho, co je k dispozici. Podobně jako to dělají v korunách stromů Korovajové. Ti mají jen rostlý materiál, kdežto my máme k dispozici pilu. Hráň je tvar používaný běžně ve skladech za pilou, aby dřevo lépe prosychalo. Vezmete prkna, volně je naskládáte a proložíte tak, aby skvíra byla na tři dloušky prkna. Nic nemusíte přitloukat, je to jen složené, stažen pár dráty. Druhotným efektem je průhlednost stavby, která dokáže dokonale propojit vnitřek s vnějškem tak, že ho vnímáte skrze jednotlivé proušky. Vznikne úžasná architektura, ale přitom za babku. Za svůj dům v Maxově jsem utratil jen 55 tisíc korun. Byly to nejšťastnější dny, které jsem strávil při stavění. I ze dřeva se dá stavět tak, že to drží stovky let. Ale jsou na to různé finty, které musíte znát.

Jaká by tedy architektura měla být?

Dům by měl být především pěkný. Neměl by mít ocelový armatury v betonových stěnách, neměl by připomínat bunkr nebo pevnost z pohledového betonu. Měl by mít detaily, které vycházejí z konstrukční podstaty. Domy by měly být stavěny podle zásad přirozené architektury. Když v nich jste, mělo by vám být příjemně. Je to zen, jako když kormidlujete. Než přejedete Atlantik, tak se vám honí hlavou různé divné věci. Pak se to všechno uvolní, jako byste nalila do špinavého kyble horkou vodu. Ty sračky se odlepi, plavou v té vodě a je to hnusný, ale zvolna odplavou pryč a najednou cítíte svět z jiné strany. Nevidíte ho zvnějšku, ale zevnitř a prohlédnete sama do sebe. To je princip meditace, při které nastává stav osvícení. Dalo by se říct, že naše baráky jsou osvícené. Vležete do nich a ony vám kolem z přírody vytvoří takovou zvláštní výtvarnou, předmětovou poezii, jak ji cítil třeba básník Kolář, když dělal koláče a roláže. Ale my ty koláče děláme ze samotné podstaty materiálu. Když vymyslím dům, snažím na plný pecky - a skutečně si někdy rvu střeva z těla - být lidem po boku. Cítit to, co oni. Člověk nemůže dělat architekturu a nemít hluboký soucit. Někdy si připadám jako kněz, přitom jsem ale nevěřící. Jako zenovej mnich, kterež já ale rád ženský. ■

děl jsem totiž jednu arogantní výstavu architektury - nebudu jmenovat autora, protože to má můj kamarád - a řekl jsem si, že na to je se můžu leda vysrat. Takhle se to dělat nedá. A odjel jsem na pět let na cesty po světě.

Co jste si tam uvědomil?

Tu pravou přírodu, tu nádhru, která je všude kolem nás, tu sílu, která vznikla za tři a půl miliardy let ve formách všeho možného, především v rostlinách. Když jsme táhli s kamarádem Alešem Voverkou po Altiplanu, což je náhorní pláň ve výšce pěti a půl tisíce metrů, kde se rozbíhá Kordillery, uviděl jsem tam na sto dva-

dy, můžete dojít k cestě poznání, která vás někam přivede. V nějakém dokumentu jsem viděl mládě ptáka, na které se přilepila taková semínka s háčky a ono kvůli tomu umřelo. Já jsem si během skoro dvaceti let studií na sebe nalepil takových semínek spousty a musel jsem se jich zbavit. Trvalo mi třicet let, než jsem ze sebe setřásl různý doktríny, který do mě nacpali násilím. Jsem hrdeč na to, že jsem to setřásl. A nejlíp se setřásl s kamarády na cestách...

Cestování pro vás bylo předělem v životě i ve způsobu práce a uvazování o architektuře vůbec. Co pro vás bylo impulzem k tomu, že jste v 90. letech opustil

Samozřejmě. Spousta věcí dozrála a zpětně vidím, že na začátku nebyly správné. Devatenáct let jsem studoval na třech vysokých školách - technika, akáda a školka architektury v SIAL. Ta poslední mi dala nejvíc. Technika? To by člověk spíš zvrátil. Převládala bolševická chátra a blbosti. Čtyři sta projektů jsem viděl ve školce, jak vznikají v rukách mistrů Hubáčka a Masáka a v rukách budoucích mistrů Johnnyho Eislera, Emila Příkryla, Mirko Bauma, Zdeňka Zaviřela, Jiskrovky (Heleny Jiskrové, pozn. red.) a dalších. Nejennější věci, které člověk v životě má, se neucí, ty se musejí okoukat! Jen pozorováním někoho, kdo to umí líp než

Jak funguje vaše Huť architektury?

Jako drak, který má tři hlavy. Každá je jiná - jedna chrlí plameny, druhá hýbe ušima, další má úžasnou hřívu a dělá s ní jiskry a blesky. Potom máme čtyři výrůstky, což jsou děti (tak Martin Rajniš označuje své mladší kolegy a studenty, pozn. red.), a ti se rychle vyvíjejí. Vznikají z nich nozičky, očásky a šupiny... A tohle je huť Leonardo da Vinci měl taky huť. Aby ne-došlo k omylu - já bohužel nejsem Leonardo. Ale obdivuju, jak žil, co vymyslel a jak to dělal.

Když se ohlédnete za svými realizacemi, změnili byste něco?

těžké ho polapit, ale přesto to jde. Je to, jako by mi v mozku lítali motýli.

Je mezi projekty, které máte v hlavě, nějaký, který se vám objevuje opakovaně, vrací se, nebo vám dokonce nedá vám spát?

Projekty v hlavě jsou jako moje děti - nemůžu říct, kterej je nejlepší a kterej by měl umřít, to mi rve srdce. Je to Sofina volba. Zabíjet projekty je jedna z nejhorších věcí, které si dokážu představit. Nejradší mám ten, na kterém právě dělám. Pak přijde další a zase bude neoblíbenější. Zvládat to jde ale jen díky tomu, že mám okolo sebe schopné a chytré lidi.